

УДК 351:338.26

О. В. Гайду, здобувач Чорноморського
державного університету імені Петра Могили

ДОСЛІДЖЕННЯ СУТНОСТІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ МОРЕГОСПОДАРСЬКОГО КОМПЛЕКСУ РЕГІОНУ

Проаналізовано сучасні теоретичні уявлення про поняття державного управління розвитком морегосподарського комплексу регіону, на підставі яких робиться висновок про його ознаки і сутнісні характеристики, а також подається визначення терміна “державне управління розвитком морегосподарського комплексу регіону”.

Ключові слова: державне управління; розвиток; морегосподарський комплекс; регіон.

This article analyzes the modern theoretical understanding of the concept of public administration development of marine economy of the region, based on which conclusion about its features and intrinsic characteristics and a definition of the term “public administration of marine economy development of the region”.

Key words: public administration; development; marine complex; region.

Постановка проблеми. Чверть століття, впродовж якого незалежна Україна намагається відірватися від своїх пострадянських коренів, планової економіки з її ручним управлінням, на жаль, витрачено з украй низьким коефіцієнтом корисної дії для модернізації промислового виробництва та господарювання як такого. Більшість галузей економіки або деградували і зруйнувалися повністю, наприклад, легка промисловість чи тваринництво в сільському господарстві, або перебувають на стадії такої технічної оснащеності, яка давно не відповідає реаліям часу, яскравий приклад цього – морально і фізично застаріле мартенівське обладнання на підприємствах чорної металургії. Насправді протягом усіх цих років практично жодна галузь не зазнала системного і послідовного оновлення. Висока енергоємність виробництва й неадекватний перерозподіл прибутку – недостатній рівень реінвестування, низькі доходи населення, що відстають від інфляції та еволюційно виправданих темпів зростання народного добробуту, призвели до розшарування і стагнації суспільства, зміни соціальних пріоритетів і зростання напруженості, маргіналізації окремих соціальних груп. Водночас непродумана фіскальна політика, труднощі адміністрування податків, мінливе податкове законодавство, висока зарегульованість даної сфери і неможливість під тиском контрольних органів ефективно захистити свої інтереси в суді призвели до відходу “в тінь” практично половини української економіки, причому не тільки серед великих платників податків, але й серед представників малого та середнього бізнесу.

Іншою обставиною, що перешкодила багатьом українським компаніям, підприємствам різної форми власності перейти на нові умови господарювання, виявилася неготовність менеджменту цих суб'єктів господарської діяльності перейти на нові умови ведення бізнесу. Якщо бути точним, неготовими до змін виявилися не лише

© О. В. Гайду, 2016

управлінці, які не бажали змінювати виробничу структуру, позбавлятися від зайвих активів, але й ринки сировини і збуту. В результаті конкурентоспроможність більшості українських компаній виявилася такою, що не відповідає світовим вимогам, а самі компанії законсервували себе в гонитві за гарантованим прибутком, не диверсифікуючи своїх постачальників і покупців, відклавши модернізацію виробництва.

У гонці за виживання українські підприємства дозволили собі розкіш ігнорувати міжнародні галузеві реалії, штучним адміністративним шляхом через владне лобі створюючи преференції для монопольного існування на внутрішньому ринку. В цьому контексті нині найактуальнішим завданням для української економіки є таке перетворення її внутрішнього структурного змісту, яке в найкоротші терміни привело б останню у відповідність до галузевих організаційних характеристик розвиненіших економічних моделей, дозволивши скоротити її відставання від основних гравців ринку.

Зараз актуальність модернізації української економіки ні в кого не викликає сумнівів. Для цього існує ціла низка об'єктивних передумов:

- невисока ефективність господарської діяльності значної кількості підприємств реального сектора економіки, яка призводить до зростання кількості збиткових, таких, що загрузли в боргових зобов'язаннях і стоять на межі банкрутства, підприємств;
- висока зношеність основних фондів підприємств;
- багаторічне перебування в тіні не менше третини української економіки;
- багаторічне відставання за темпами впровадження наукоємних технологій та інновацій;
- падіння конкурентоспроможності продукції промислового виробництва та конкурентоспроможності власне підприємств.

У цьому плані морегосподарський комплекс України рухається в руслі загальноукраїнських економічних тенденцій. У результаті криза торкнулась усіх без винятку систем, прямо або опосередковано пов'язаних комплексом, які обслуговують його, практично зупинилось оновлення основних фондів. У такій ситуації природно, що застаріваюча виробнича база забезпечує низьку продуктивність і ще нижчу рентабельність, зростають поточні витрати на її утримання і ремонт. У цілому обсяги виробництва істотно зменшуються. При цьому ще одним важливим фактором падіння виробництва є розрив виробничої кооперації, що склалася ще в Радянському Союзі. Ще одна причина економічного регресу морегосподарського комплексу країни – це зменшення ролі держави в управлінні господарською діяльністю підприємств, що перебувають у її власності.

Зниження виробництва спричинило дефіцит коштів, необхідних для модернізації. Разом із невмілим господарюванням і відвертою корупцією окремих управлінців та управлінських структур це призвело до вимивання навіть оборотних коштів, поставивши деякі підприємства галузі на межу виживання.

На думку експертного співтовариства, в ситуації, що склалася, держава має стати суб'єктом стратегічного планування перетворень, тоді як реальний сектор економіки бере на себе функції тактичного маневрування, адаптації підприємств до інституційного середовища, що змінюється відповідно до масштабних економічних перетворень. Звідси випливає, що роль держави в управлінні морегосподарським комплексом країни і на регіональному рівні – морегосподарським комплексом регіону являє собою складний багатосторонній і багаторівневий об'єкт дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукове осмислення ролі управління знайшло своє відображення у працях П. Друкера [1], Г. Райта [2], Д. Дункана [3] та ін.

Розвиток державного управління та дослідження його сутності розкрито у працях Г. Атаманчука [4], О. Антонюка [5], В. Олуйка, Н. Нижник [6], В. Авер'янова [7], А. Мельник [8] та інших, які по різному визначають сенс і роль державного управління для різних сфер суспільного життя, висвітлюючи ті чи інші його грані. Проте наразі практично немає наукових праць, присвячених висвітленню особливостей державного управління розвитком морегосподарського комплексу регіону, що й спонукало до написання цієї статті.

Мета статті – визначити сутнісне наповнення поняття державного управління розвитком морегосподарського комплексу регіону.

Виклад основного матеріалу. Власне, поняття “державне управління морегосподарськими комплексом регіону” нині вважається досить новим і оцінюється фахівцями як порівняно складна категорія, що обумовлено, з одного боку, специфікою управлінської діяльності, здійснюваної органами державної влади, а з іншого – якістю конкурентного середовища і результативністю господарської діяльності суб’єктів морегосподарського комплексу регіону в мінливих умовах.

Велика кількість праць, в яких детально розглядаються окремі аспекти морегосподарської діяльності, нині не задовольняє вимоги аналізу і синтезу, в рамках яких було б проаналізовано вплив держави на створення конкурентних переваг великих інтегрованих структур, якими є морегосподарські комплекси регіонів, а не тільки окремих морських портів.

У цьому плані безумовно важлива семантизація понять і термінів, які будуть покладені в основу того чи іншого наукового дослідження. Тільки семантична визначеність, логічність і стрункість дозволять вивірити кордони наукового дослідження і створювати складніші теоретико-практичні побудови. При цьому, незважаючи на те, що з плином часу ці поняття і терміни можуть зазнавати зміни у своєму тлумаченні й, відповідно, застосуванні, на етапі конкретного наукового дослідження їм надаються властивості непорушних смислових одиниць.

Виходячи з вищезазначеного, можна стверджувати, що дефініція наукового поняття “державне управління розвитком морегосподарського комплексу регіону” дозволяє вивести в загальних рисах методологію дослідження. З цією метою, зокрема, важливо простежити смисловий зв’язок базового поняття з цілою низкою суміжних понять: регіон, морегосподарський комплекс, розвиток, державне управління. Кожне таке дослідження означатиме по суті окремий напрям, з яких у результаті сформується комплексне наукове дослідження.

Різноманітні методи управління виробництвом тільки у XX ст. почали складатися в науку, проте, почавши свій поступальний рух, ця галузь людських знань виявилась однією з найгнучкіших, наймобільніших, що змінюється залежно від домінантної економічної моделі, соціальних потрясінь, інформаційних технологій і нових комунікаційних можливостей. Етапи еволюції управління як науки подано в табл. 1.

У найзагальнішому вигляді процес управління – це набір функцій управління, об’єднаних в управлінські цикли. Власне, процеси управління поліструктурні й багатогранні.

Засновник адміністративної школи управління А. Файоль виділяв п’ять базових функцій. Інші теоретики і практики сучасного менеджменту дотримувалися думки, що функцій дещо більше. Проте до обов’язкових більшість авторів зараховує прогнозування, планування, аналіз, організацію, регулювання, координацію, контроль і оцінку.

Етапи еволюції управління як науки

Етапи	Представники	Особливості етапу
<i>Eman I</i> 1911–1920 рр. Початок визнання управління самостійною наукою	Фредерік У. Тейлор, Френк і Ліліан Гилбрейт, Генрі Гант	Опублікована книга Фредеріка У. Тейлора “Принципи наукового управління”, що традиційно вважається початком визнання управління наукою і самостійною сферою дослідження
<i>Eman II</i> 1920–1930 рр. Розвиток класичної (адміністративної) школи управління	Анрі Файоль, Ліндаль Урвік, Джеймс Д. Муні, А. К. Рейлі, Альфред П. Слоун	Визначення універсальних принципів управління: управління розглядається як універсальний процес, що складається з низки взаємопов’язаних функцій, таких як планування й організація, й базується на побудові структури організації й управління працівниками
<i>Eman III</i> 1930–1950 рр. Розвиток школи людських відносин	Майкл Мескон, Майкл Альберт, Франклін Хедоурі, Мері Паркер Фолетт, Елтон Мейо	Мері Паркер Фоллет була першою, хто визначив менеджмент як “забезпечення виконання роботи за допомогою інших осіб”. Вона також позначила роль особистості в ефективності виробництва. Активно досліджувались методи налагодження міжособистісних відносин у бізнесі
Із 1950 р. і дотепер ця школа “людських відносин” одержала розвиток у так званих поведінкових науках	Кріс Арджіріс, Ренсис Лайкерт, Дуглас МакГрегор і Фредерік Герцберг	Визначення напрямів підвищення ефективності організації за рахунок найкращого використання її людських ресурсів

Визначення поняття управління, маючи у своїй основі одну й ту саму структуру, виявляється різним залежно від автора. Зокрема П. Друкер вважав, що “управління – це особливий вид діяльності, який перетворює неорганізований натовп на ефективну ціле-спрямовану і продуктивну групу” [1, 56]. Г. Райт визначав його як “організацію і спрямування ресурсів з метою досягнення бажаного результату” [2, 17]. Д. Дункан у своїх судженнях вийшов на рубіж, де “наука управління – це насамперед інтелектуальна революція, науковий світогляд і нова методологія розв’язання проблем [3, 17.] У зв’язку з цим, щоб усунути з процесу наукового дослідження можливі суперечності, доцільно зупинити свій вибір на визначенні, яке найповніше розкриває поняття управління.

У найзагальнішому вигляді воно свідчить, що суттю управління є досягнення поставлених цілей, а сенсом – дія щодо їх досягнення.

Процес управління слід розглядати як певну скоординовану діяльність об'єднаних у визначену систему суб'єктів управління, що спрямована на успішне досягнення цілей шляхом реалізації певних взаємопов'язаних організаційно-управлінських функцій з використанням методів управління. Виходячи з наведеного трактування дефініції "управління", даний процес уявляється нам як така діяльність, що має проводитись постійно й систематично. Це означає, що управління розвитком будь-якого об'єкта має здійснюватись на основі визначених об'єктивних чинників, які свідчать про існування системи управління. Деякі науковці трактують сутність управління як комплекс управлінських дій, орієнтованих на підтримку функціонування керованої системи. Так, наприклад, Д. Стеченко [9, 31] розглядає управління як процес, котрий забезпечує потрібні значення змінних, суттєвих у функціонуванні об'єкта управління. Дуже важливо все ж урахувати й закласти підґрунтя для розвитку об'єкта управління, формування його конкурентних переваг і невразливості до негативних зовнішніх впливів. Тобто управління має бути зорієнтоване на розвиток.

Незалежно від масштабу будь-яка соціально-економічна система (підприємство, кластер, суспільна формація) діє у двох режимах: функціонування й розвиток. Функціонування передбачає забезпечення діяльності та підтримку функцій, що зберігають основні сутнісні характеристики, цілісність і життєздатність. Функціонування не передбачає зміни основної мети і пріоритетів. Розвиток означає, що головна мета системи в процесі часу зазнає трансформації або буде замінена повністю новою. Розвиток розрахований на зміцнення життєдіяльності, посилення стійкості у мінливому середовищі, підвищення інвестиційної привабливості та конкурентоспроможності. Розвиток можливий тільки в разі набуття нових якостей. Розвиток у міру досягнення трансформованих цілей або заміненіх на якісно інші призводить до суттєвої трансформації, аж до повного зникнення окремих елементів і зв'язків, самого об'єкта, тобто в нашому випадку соціально-економічної системи.

Будучи абсолютно взаємопов'язаними й такими, що зумовлюють одне одного, функціонування й розвиток водночас мають властивості взаємного виключення. Це блискуче констатує фахівець у сфері антикризового управління Е. Коротков: "Функціонування стримує розвиток і в той же час є його живильним середовищем, розвиток руйнує багато процесів функціонування, але створює умови для його більш стійкого здійснення" [10, 41].

До безумовних критеріїв розвитку належить поступальна, закономірна, цілеспрямована, така, що накопичується, й незворотна зміна складних системних об'єктів. Наявність усіх цих властивостей дає підставу говорити про те, що відбувається саме розвиток, а не яка-небудь інша зміна. У цьому контексті зворотність означає процес функціонування; недостатність закономірності притаманна несистемним процесам спонтанного типу; недостатність цілеспрямованості змін унеможливорює процес їх накопичення, тому явище не можна розглядати щодо властивості розвитку цілісної, внутрішньогармонізованої та взаємообумовленої лінії.

Наступний крок дослідження семантичного наповнення базової дефініції – систематизація тлумачення "державного управління".

Згідно з визначенням українських учених В. Бакуменко і В. Князева, державне управління означає одну з форм діяльності держави, яка відображається в практичній

реалізації законів, а суспільні відносини організуються з метою забезпечення державних інтересів і політики, що проводиться державою [11, 117–118].

Набагато ширше інтерпретується поняття державного управління в англо-українському словнику термінів і понять. Визначене як багатопланове поєднання теорії та практики державне управління покликане покращувати комунікацію між суспільством і урядом, заохочувати державну політику, сприйнятливую до соціальних потреб, і вводити таку адміністративну практику державних бюрократій, яка спрямована переважно на ефективність, продуктивність і на задоволення людських потреб [12, 23].

Державне управління (англ. public administration) – вид діяльності держави, спрямованої на здійснення управлінського впливу шляхом використання повноважень виконавчої влади через організацію виконання законів, здійснення управлінських функцій з метою комплексного соціально-економічного та культурного розвитку держави, її окремих територій, а також забезпечення реалізації державної політики у відповідних сферах суспільного життя, створення умов для реалізації громадянами їх прав і свобод [13]. Аналіз різних першоджерел [1–27] свідчить, що нині поняття державного управління трактується досить широко, але процес кристалізації загальноприйнятого поняття безпосередньо пов'язаний з мінливою роллю самої держави, її різних інституцій.

Крім того, слід зазначити, що існують мінімум два різні варіанти інтерпретування сенсу державного управління. Відповідно до американської моделі, державне управління включає три відомі гілки влади: законодавчу, виконавчу і судову. В європейській версії державне управління – це лише галузь права. Звідси випливає, що державне управління по-американському означає поєднання всього комплексу правових, адміністративних і політичних функцій. Водночас у Старому Світі ці функції розмежовують, розглядаючи державне управління переважно як виконавчу і регульовану діяльність держави в рамках чинних законів.

Незважаючи на те, що поділ на американське та європейське розуміння державного управління більш ніж умовний, в Україні все ж переважає й, по суті, офіційно визнана американська модель. Теоретично це доводить Г. Атаманчук [4, 56], на думку якого, практичний, організуючий і регульовний вплив держави на суспільну життєдіяльність з метою її впорядкування якраз і є державним управлінням.

Подібно державне управління визначає О. Антонюк [5, 60], на думку якого, – це діяльність держави, спрямована на впорядкування різних соціальних процесів у суспільстві, В. Олуйко, Н. Нижник [6, 43], для яких суть державного управління становить організуюча, творча, позитивна діяльність органів державної влади, які керують державним, економічним і соціально-культурним розвитком. В. Авер'янов [7] переконаний, що сенс державного управління вкладається у формулювання, яке припускає виконання правових актів шляхом різних форм організуючого впливу на суспільні явища і процеси.

Досить широке визначення пропонує Н. Нижник [14] у навчальному посібнику “Національна безпека України: методологічні аспекти, стан і тенденції розвитку”. В його розумінні державне управління – це діяльність органів і установ усіх гілок державної влади з вироблення і здійснення організуючих, регульовних і координуючих впливів на різні сфери життя суспільства з метою задоволення його постійно змінних потреб.

Своєю чергою, А. Мельник розуміє під державним управлінням такий організуючий і регламентуючий вплив держави на суспільну діяльність людей, який дозволяє її впорядкувати, зберегти і перетворити [8, 35].

Отже, під державним управлінням розуміють діяльність органів і установ усіх гілок державної влади (законодавчої, виконавчої, судової) з вироблення та здійснення регулювних, організуючих і координуючих впливів шляхом застосування певних інструментів, технологій, важелів впливу на всі сфери суспільства з метою задоволення його потреб щодо розвитку особистості та покращання стану в різних сферах суспільного життя.

Узагальнюючи цілу низку визначень, прихильників європейської моделі, слід визнати, що державне управління в європейських країнах спирається насамперед на інституційний підхід, в основі якого – європейські традиції державного розвитку, тісний безпосередній зв'язок з адміністративним правом. Таким чином, державне управління, спираючись на владу як на дійовий інструмент у досягненні стратегічних державних цілей, впливає на все суспільство.

Наступним кроком дослідження базової дефініції є розгляд сутності “морегосподарського комплексу” як об’єкта дослідження.

Законодавча база функціонування морегосподарського комплексу ґрунтується на Конституції України та складається з Кодексу торговельного мореплавства України, Цивільного кодексу України, Господарського кодексу України, Бюджетного кодексу України, Податкового кодексу України, Земельного кодексу України, Водного кодексу України, Морської доктрини України на період до 2035 р., законів України “Про морські порти України”, “Про транспорт”, “Про природні монополії”, “Про рибне господарство, промислове рибальство та охорону водних біоресурсів” та інших нормативно-правових актів.

Серед програмних документів слід назвати розпорядження Кабінету Міністрів України від 20 жовтня 2010 р. № 2174-р “Про схвалення Транспортної стратегії України на період до 2020 року” та розпорядження Кабінету Міністрів України від 11 липня 2013 р. № 548-р “Про затвердження Стратегії розвитку морських портів України на період до 2038 року”.

Однак у законодавчих актах поняття “морегосподарський комплекс” чітко не визначено і проблема визначення його сутності актуальна й нині.

Відповідно до класичного трактування “комплекс” (англ. complex) – це сукупність предметів, явищ, дій, властивостей, що становлять одне ціле [15, 134]. Ширше трактування, що відображає коопераційні зв'язки, подано в Сучасному економічному словнику Б. Райзберга: “сукупність, поєднання об’єктів, предметів, дій, тісно пов’язаних і взаємодіючих між собою, що утворює єдину цілісність або групу взаємопов’язаних галузей, підгалузей, підприємств, які виробляють продукцію єдиної природи” [16].

Відповідно до наведеного визначення будь-які симбіотичні зв'язки різних сфер діяльності, в тому числі й сформовані всередині морегосподарського комплексу, є об’єктом багатогалузевого регулювального впливу. В межах цього комплексу функціонують численні суб’єкти господарювання, об’єднання підприємців, виникають різноманітні управлінські, агентські, експедиторські, складські, корпоративні, контрольно-наглядові, антимонопольні, інші майново-господарські та організаційно-господарські відносини.

Морегосподарський комплекс становить сукупність таких галузей, господарських та обслуговуючих об’єктів: морський транспорт (флот, порти, судноремонтні заводи), промисловий флот, морське й океанське риболовецьке господарство, суднобудівна промисловість, рекреаційна галузь, морська енергетична, мінерально-видобувна і будівельна індустрія, морське водне господарство, системи забезпечення морської діяльності: навігаційно-гідрографічне забезпечення, аварійно-рятувальна служба тощо. Таким чином, у вузькому розумінні морегосподарський комплекс – це багатогалузева система, до якої входять функціонально відокремлені галузі й об’єкти, що виконують свої специфічні функції.

Якщо розширити горизонти сутнісного наповнення, то вважаємо, що морегосподарський комплекс слід розглядати як складову частину національної економіки, яка поєднує в собі процес отримання вигоди від використання ресурсів морського й приморського середовища шляхом упровадження ефективної та безпечної морської господарської діяльності, а також інтегрує галузі, що виготовляють засоби виробництва та обслуговування комплексу з метою посилення виробничого і транспортно-транзитного потенціалу регіону й держави.

Далі вважаємо за потрібне акцентувати увагу на розумінні категорії “регіон”. Мало хто в сучасному світі ставить під сумнів, що реальний сектор економіки в більшості країн розвинений нерівномірно й це прямо пов’язано з особливостями функціонування різних регіонів. При цьому подібна нерівномірність розвитку поширюється також на окремі території, зони, промислові комплекси всередині країни. Більше того, така нерівномірність соціально-економічного розвитку характерна як для багатих розвинених країн, так і для економік, що розвиваються. Часто навіть такі чинники, як стратегічний потенціал, зручне геополітичне, географічне і транзитне розміщення, не можуть кардинально змінити сформований десятиліттями дисбаланс.

П. Джеймс і Дж. Мартін, що детально аналізують сучасний період історії географії в книзі “Всі можливі світи” [17], визначають регіон як порівняно цілісну частину території, умовно однорідну, але таку, що не має чітко визначених кордонів. Аналогічну думку висловлює професор Гарвардського університету Н. С. Б. Грас [5], який досліджував еволюційні процеси підприємницької діяльності. Він переконаний, що регіон – це територія, якій притаманні явні відмінні ознаки, що дозволяють їй позиціонувати себе як самостійну територіальну одиницю, не схожу на навколишні, сусідні території. Ближче до економічної складової регіональної специфіки визначення Е. Куклінські, який вважає регіон складовою частиною просторової економічної системи [18, 45].

В українській економічній думці місце й роль регіону можна визначити двома різними підходами: територіально-географічним і соціально-конструкційним. У рамках другого підходу регіон – це наукова абстракція, пізнання й розуміння якої мають бути зосереджені виключно на суттєвих її сторонах. У контексті якраз такого розуміння сутності регіону в даній праці регіон розглядається як активний суб’єкт господарювання. При цьому територіально-географічний аспект трактується як складова частина всієї маси характеристик соціальної конструкції.

Досить повне й самобутнє визначення регіонів дає І. І. Сігов, на думку якого “це специфічні природно-ресурсні, архітектурно-планувальні, соціально-економічні та суспільно-політичні утворення зі своїми підсистемами влади й управління, котрі не повторюють вигляд країни в цілому”. Важливою особливістю регіону як територіального утворення, вважає він, є взаємно обумовлена триєдність “природа – населення – господарство” [19]. Тобто базові відмінності регіону становлять пов’язані між собою його економіку, природне середовище (що визначає ресурсну базу і середовище проживання) та населення (що визначає соціокультурне середовище і виробничі сили).

Таким чином, погоджуючись із визначенням наукових попередників, пропонуємо розглядати “регіон” як область, район, територію, частину країни, соціально-економічну конструкцію, що відрізняються сукупністю природних та історично сформованих соціальних, культурних, економічних і географічних умов.

З урахуванням того, що в сучасній українській і зарубіжній літературі, як і раніше, немає єдиної думки щодо сутності регіону, методологія цього процесу й надалі зазнаватиме змін. Проте загальне розуміння місця й ролі регіону формується в площині

саме практичного застосування цього поняття. Пройшовши через певну еволюцію, регіон як об'єкт управління з боку держави нині ототожнюється насамперед із його адміністративно-територіальними кордонами і важливий з понятійного погляду і через дві вагомі причини.

1. У рамках державної політики, спрямованої на зміцнення і модернізацію національної економіки шляхом перерозподілу і концентрації ресурсів, підвищення енергоємності виробництва, регіони є тими територіальними одиницями, які дозволяють ефективно реалізовувати дані завдання через управлінську вертикаль влади.

2. Заради збереження національної єдності, соціальної стабільності та громадянського миру держава прагне покращувати і вирівнювати умови життя населення й із цією метою формує свою регіональну політику. При цьому Україна не є винятком у частині регіональної політики – нині це сформована дійова практика в багатьох країнах, там, де існує неоднорідність населення за національним складом, різна щільність заселеності, нерівномірністю розвитку промислового виробництва тощо. Сучасна регіональна політика задіє цілу низку механізмів, спрямованих на забезпечення максимально сприятливих умов соціально-економічного функціонування й розвитку регіонів. При цьому враховуються соціокультурна та етнічна особливості населення, рівень розвитку виробничих сил, кадровий потенціал, природні ресурси, виробничі зв'язки, що склалися історично, тощо.

Для України важливе вивчення й адаптація зарубіжного досвіду реалізації державного управління певною сферою господарської діяльності на рівні регіону в межах реального сектора економіки; запозичення найприйнятніших для України умов з метою використання окремих принципів у певній сфері діяльності та опрацювання дійових механізмів і практичних заходів. Вагоме, на нашу думку, не лише запозичення принципових положень щодо визначення цільових орієнтирів розвитку, але й урахування окремих закономірностей організації виробничо-господарських процесів і певних правил узгодження економічних, екологічних, технічних і соціальних параметрів щодо забезпечення цілеспрямованого розвитку як на рівні держави, так і на рівні певного регіону.

Нині державному управлінню тими чи іншими сферами господарської діяльності на рівні регіону більшість передових економістів відводить провідну роль [9; 19; 20–25]. Для цього існує ціла низка головних причин. Насамперед це необхідність урахувати специфіку регіонів у проведенні різних реформ, у тому числі децентралізації влади, вдосконалювати національну політику держави, усувати приводи для виникнення сепаратистських настроїв і міжетнічної ворожнечі, розв'язувати на місцях накопичені інфраструктурні проблеми.

У цьому контексті безумовним фактом є значний вплив сформованих нині відмінностей у соціально-економічному розвитку тих чи інших регіонів на поточний стан і перспективи розвитку суб'єктів морегосподарського комплексу регіону.

Найважливіші напрями, за якими має здійснюватися вплив органів державного управління на морегосподарський комплекс регіону, такі:

- розвиток діючих і будівництво нових регіональних морських портових комплексів на основі нових організаційних форм;
- здійснення й розвиток транспортно-транзитних функцій регіону;
- залучення інвестицій у розвиток портового сектора економіки, а також у комунальну і соціальну інфраструктуру регіону;
- реалізація модернізаційних заходів на інноваційній основі;
- забезпечення екологічної безпеки;

- збереження і залучення висококваліфікованого персоналу і розвиток системи професійної морської освіти;
- налагодження міждержавних зв'язків і впровадження стажування за кордоном;
- стимулювання розвитку людського потенціалу на основі безперервного навчання та підвищення кваліфікації;
- розміщення в регіоні спеціалізованих адміністративних і громадських установ державного й міжнародного значення;
- реалізація наявного економічного потенціалу, в його виробничій, фінансовій, інвестиційній, інноваційній та інших складових;
- забезпечення високого рівня соціальної захищеності персоналу суб'єктів морегосподарського комплексу.

Наступний напрям понятійного дослідження характеризує сутність державного управління розвитком морегосподарського комплексу регіону. В основу дослідження питання державного управління розвитком морегосподарського комплексу регіону мають закладатися фундаментальні теоретичні положення теорії управління, що визначають мету, принципи, функції, форми й інструментарій управління. Виходячи із загального визначення мети управління як досягнення необхідного, можливого і бажаного стану керованої системи, головна мета державного управління розвитком морегосподарського комплексу регіону полягає в досягненні такого функціонального стану, який би дозволив суб'єктам морегосподарського комплексу досягти стійких конкурентних позицій на міжнародному ринку товарів і послуг, що відображається через показники (індикатори), котрі адекватно характеризують такий стан і його динаміку.

Управління морегосподарським комплексом регіону в умовах системної кризи має низку особливостей. Цей стан характеризується такими моментами:

- ринок істотно монополізований, що не дозволяє організувати повноцінну конкуренцію;
- галузева структура все ще відрізняється високою матеріаломісткістю;
- розвиток підприємництва перебуває в стагнаційному стані;
- слабо працює ринок цінних паперів;
- не розвивається належним чином інвестиційна й інноваційна діяльність.

Зрозуміло, всі ці фактори перебувають у постійному русі, поступово наближуючись до показників розвинених індустріальних держав. Завдання управління в цих умовах в тому і полягає, щоб прискорити такий процес.

Вищезазначені характерні риси притаманні в цілому національній економіці, проте ставлять специфічні завдання перед управлінням морегосподарським комплексом регіону. Тому, враховуючи, що ефективність використання ресурсів морегосподарського комплексу регіону включає як економічні, так і соціальні результати його діяльності та найважливіші функції органів влади й істотні чинники, що впливають на становлення системи державного управління морегосподарським комплексом, вони мають обов'язково постійно моніторитися, вдосконалюватися й бути під патронажем держави.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. З погляду становлення й розвитку державного управління як предметно-об'єктного виду діяльності можна визначити поняття “державного управління розвитком морегосподарським комплексом регіону” як процес планування, організації, мотивації та контролю, спрямований на ефективніше використання ресурсів відкритої соціально-економічної системи – морегосподарського комплексу регіону.

У ширшому розумінні на підставі систематизації та узагальнення основних понятійних напрямів дослідження запропоновано авторське трактування державного управління розвитком морегосподарського комплексу регіону як створення сприятливих умов на основі здійснення регулівних, організуючих і координуючих впливів, а також упровадження нормативно-правових принципів і програмно-цільового управління, узгодження інтересів і об'єднання зусиль держави й бізнесу для формування і реалізації конкурентних переваг самостійними (або підприємств у складі кластерів, що виготовляють засоби виробництва й обслуговування комплексу) суб'єктами морегосподарського комплексу на регіональному, національному й міжнародному ринку товарів і послуг з раціональним використанням ресурсів морського та приморського середовища з метою посилення виробничого і транспортно-транзитного потенціалу регіону та держави.

Список використаних джерел:

1. Друкер П. Ф. Эффективное управление. Экономические задачи и оптимальные решения : [пер. с англ.] / Друкер П. Ф. – М. : ФАИР-ПРЕСС, 1998. – 288 с.
2. Райт Г. Государственное управление / Райт Г. ; [пер. з англ. В. Ивашка, О. Коваленко, С. Соколик]. – К., 1994. – 191 с.
3. Дункан Дж. Основопологающие идеи в менеджменте: Уроки основоположников менеджмента и управленческой практики : [пер. с англ.] / Дункан Дж. – М. : Дело, 1996. – 272 с.
4. Атаманчук Г. В. Теория государственного управления / Атаманчук Г. В. – М. : Экономика, 2009. – 584 с.
5. Антонюк О. Менеджмент в освітнянській сфері: концептуальні засади / О. Антонюк // Персонал. – 2006. – № 10. – С. 58–65.
6. Нижник Н. Р. Державне управління в Україні: наукові, правові, кадрові та організаційні засади / Н. Р. Нижник, В. М. Олуйко. – Львів : Національний університет “Львівська політехніка”, 2002. – 352 с.
7. Державне управління в Україні : навч. посібн. / за заг. ред. В. Авер'янова. – К. : ТОВ “СОМІ”, 1999. – 390 с.
8. Мельник А. Ф. Державне управління : підручник / А. Ф. Мельник, О. Ю. Оболенський, А. Ю. Васіна. – К. : Знання, 2009. – 582 с.
9. Стеченко Д. М. Управління регіональним розвитком / Стеченко Д. М. – К. : Вища школа, 2000. – 223 с.
10. Коротков Е. М. Антикризове управління : [підручник] / Коротков Е. М. – 2-ге вид., доп. і перероб. – М. : ИНФРА-М, 2010. – 620 с.
11. Державне управління : [словник-довідник] / уклад. В. Д. Бакуменко та ін. ; заг. ред. В. М. Князев, В. Д. Бакуменко. – К. : УАДУ, 2002. – 228 с.
12. Англійсько-український словник термінів і понять з державного управління / пер. В. Івашко ; уклад. Г. Райт [та ін.]. – К. : Основи, 1996. – 128 с.
13. Висоцький О. Ю. Основи державного управління / Висоцький О. Ю., Висоцька О. Є., Шаров Ю. П. – Дніпропетровськ : НМетАУ, 2008. – Ч. I. – 52 с.
14. Нижник Н. Р. Національна безпека України (методологічні аспекти, стан і тенденції розвитку) / Нижник Н. Р., Ситник Г. П., Білоус В. Т. – Ірпінь : Акад. ДПС України, 2000. – 304 с.
15. Осовська Г. В. Економічний словник / Осовська Г. В., Юшкевич О. О., Завадський Й. С. – К. : Кондор, 2006. – 356 с.
16. Райзберг Б. А. Современный экономический словарь / Райзберг Б. А., Лозовский Л. Ш., Стародубцева Е. Б. – 5-е изд., перераб. и доп. – М. : ИНФРА-М, 2006. – 495 с.

17. Джеймс П. Все возможные миры: история географических идей / П. Джеймс, Дж. Мартин; ред. А. Г. Исаченко; пер. с англ. Л. Н. Кудряшева. – М. : Прогресс, 1988. – 672 с.
18. Куклински А. Экономические преобразования в Польше: опыт и перспективы (1990–2010 гг.) / А. Куклински // Проблемы теории и практики управления государственного управления. – 2001. – № 1. – С. 34–56.
19. Сигов В. И. Региональная экономика, управление, планирование / Сигов В. И. – Л. : Лен. фин-экон. ин-т, 1982. – 296 с.
20. Голікова Т. В. Державне управління територіальним економічним розвитком: теорія і практика : монографія / Т. В. Голікова. – К. : Вид-во НАДУ, 2007. – 296 с.
21. Державна регіональна політика України: особливості та стратегічні пріоритети : монографія / З. С. Варналій, В. Є. Воротін, В. С. Куйбіда та ін. ; за заг. ред. З. С. Варналія. – К. : НІСД, 2007. – 768 с.
22. Керецман В. Ю. Державне регулювання регіонального розвитку: теоретичні аспекти : монографія / В. Ю. Керецман. – К. : Вид-во УАДУ, 2002. – 188 с.
23. Політика регіонального розвитку в Україні: особливості та пріоритети : аналіт. доп. / З. С. Варналій, В. І. Жук, І. М. Іванова та ін. – К. : Нац. ін-т стратег. дослідж., 2005. – 60 с.
24. Регіональна політика та управління у країнах Європи : матеріали до навчального курсу / упоряд. М. О. Ленд'єл, В. Ю. Керецман. – Ужгород : [б. в.], 2001. – 248 с.
25. Регіональна політика в країнах Європи: Уроки для України / С. Максименко, Є. Кіш, М. Ленд'єл, І. Студенніков; за ред. С. Максименка ; Центр Ін-ту Схід-Захід. – К. : Логос, 2000. – 171 с.
26. Державна підтримка розвитку морегосподарського комплексу України (організаційні та правові аспекти) : монографія / [О. М. Кібік, О. П. Підцерковний, Ю. З. Драпайло, В. О. Котлубай та ін.] ; за ред. О. М. Кібік, О. П. Підцерковного. – Херсон : ФОП Грінь Д. С., 2014. – 442 с.
27. Gras N. S. B. Business and Capitalism: An Introduction to Business History / Gras N. S. B. – N.-Y. : F. S. Crofts, 1939.

УДК 351.37.047.16

Н. М. Карпеко, здобувач навчально-науково-виробничого центру Національного університету цивільного захисту України

ПРОБЛЕМИ ТА НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОСВІТИ

Проаналізовано теоретичні положення однієї з проблем реформування освіти. Це дало змогу визначити шляхи вдосконалення галузевої системи економічних відносин в освіті й окреслити конкретні заходи з реалізації поставлених у зв'язку із цим завдань. Визначено, що забезпечення формування дійового механізму залучення в освіту централізованих і децентралізованих фінансових ресурсів та цільове використання направлених

© Н. М. Карпеко, 2016